

DOINUTEZIA

4. URRATSA

DOINUTEGIA

ZORTZIKO TXIKIA (hg)

LAU PUNTUKO TXIKIA (ip) ↗ ↗ ↗ ↗

DOINUAK

urratsak
4

Ezagutu zuenak
Galerianoarena:

Lili bat ikusi dut / Urzo zuri pollitt bat
Gitarra zahartxo bat det
Lo hadi ainguria

EZAGUTU ZUENAK

Doinuaren jasotzailea eta bertso honen egilea: Manuel Olaizola "Uztapide"
(1909 Endoia – 1983 Ergoien, Gipuzkoa).

Bertsoaren berri

"Aita zanari" bertso sorta "Sasoi joan da gero" (Auspoa, 1976) liburuan argitaratu zuen Uztapidek. Aitaz duen akordua da nekazari langile gogorrarena:

"Zortzi seme-alaba errez da esaten / hazitzia ez da hain erraza izaten".

"Hamasei bat orduko eguna lanian / zer poza egun hura bukatzen zanian!"

Ezagutu zuenak
gure aita **zana**
bildurrik gabe egin
izan zuen **lana**
zortzi seme alaba
hazitzeko **zama**
horregatikan hartu
zuen **beregana**.

LO ADI AINGURIA

Doinu mota: Sehaska kanta.

Doinuaren sortzailea eta bertso honen egilea: Pierre Bordazarre "Etxahun-Iruri"

(1908 Iruri, Zuberoa – 1979 Pau, Frantzia).

Bertsoaren berri

Sehaska kanta honetan ama entzuten dugu, haurra loharrazten: bere aingerua. Kanpoan gau giro beldurgarria egiten du eta aita itsasoan da. Ama izututa dago, aita ez ote den itzuliko.

Kantua ezagun egin da Maddi Oihenarten ahotsean, hainbat diskatan.

Lo hadi aingüria amaren **altzuan**
hire erri ederra botz ezpain **xokuan**
axolbian gaituk bainan ni tristura **goguan**
hau gaitza duk kanpuan ta aita **itsasuan**.

GITARRA ZAHARTXO BAT DET

Doinuaren jasotzaileak: G. Etxeberria, J.A. Santesteban.

Bertso honen egilea: Joxe Mari Iparragirre (1820 Urretxu – 1881 Itxaso, Gipuzkoa).

Bertsoaren berri

Kantu honetan Iparragirrek azaltzen du nola dabilen munduan barna, artista bizimoduan, gitarraz kantari.

Lehen Gerrate Karlista hasi zenean, 14 urterekin, soldadu sartu zen batailo karlistan. Gerran hasi zen Iparragirre gitarra jotzen, kantuan eta bertsoan. Frantzia, Suitza, Italia, Alemanian, Londresen eta Ameriketara izan zen. Buenos Airesen (Argentinan) bizi izan zen urtetan eta 1878an itzuli zen Euskal Herrira. Omenaldi asko egin zizkioten arren, guztiz pobre bizi izan zen hil arte.

Gitarra zahartxo bat det
nik nere **laguna**
honela ibiltzen da
artista **euskalduna**
egun batean pobre
beste batez **jauna**
kantari pasatzen det
nik beti **eguna**.

GALERIANOAREN KANTUA

LILI BAT IKUSI DUT / URZO XURI POLLIT BAT

“Galerianoaren kantua” : Pantxoa eta Peio abeslariak egin zuten ezagun, 1975ean argitaratutako diskoan (Elkar). Kantu horretan bi bertso doinu tartekatzen dituzte: Lili bat ikusi dut I eta Urzo xuri pollit bat A.

LILI BAT IKUSI DUT

Kantuak azaltzen du nola “lili bat” (edo maite bat) gustuko zuen eta saiatu zen gavez joanda besoetan hartzen. Baina guardian zaintzen zuten “lilia” eta kasik bertan akabatu zuten bisitaria. Gazteei azken mezu bat ematen die: gisa horretan ez ibiltzeko gavez.

Lili bat ikusi dut baratze **batean**
desiratzen bait nuke neure **sahetsean**
lorerik ez du galtzen udan ez **neguan**
haren parerik ez da beste bat **munduan**.

URZO XURI POLLIT BAT

Kantuak azaltzen du nola ehiztari zahar batek usoak harrapatzen zituen, gero kaiolan sartu eta saltzeko.

Urzo xuri pollit bat bazen herri **huntan**
aita amak utzirik joan zen **airetan**
pare gabia baitzen bere **lagunetan**
ihiztariak zuen atzeman **saretan**.

DOINUTEGIA

ZORTZIKO HANDIA (hg)

LAU PUNTUKO HANDIA (ip) ↗ ↗ ↗ ↗

.....	↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗	(10)
	↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗	(8) ↗
	↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗	(10)
	↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗	(8) ↗
	↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗	(10)
	↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗	(8) ↗
	↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗	(10)
	↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗ ↗	(8) ↗

.....	↗ ↗	(18) ↗
	↗ ↗	(18) ↗
	↗ ↗	(18) ↗
	↗ ↗	(18) ↗

DOINUAK

Beste bateko inularretan
Bizia sortzen, hazten, garbitzen
Manuel Narruk atzo esan dit
Aberastarzün izigarria

BESTE BATEKO INULARRETAN

Doinuaren jasotzailea: Nemesio Etxaniz.

Bertso honen egilea: Salvatore Mitxelena (1919 Zarautz, Gipuzkoa - 1965 Suitza).

Bertsoaren berri

“Alargunarena” sortan azaltzen da senar arrantzalea itsasoan galdu duen alargunaren mina.

Bitartean, alabatxoa egunsentiz mendira igotzen da, itsasora begira egoteko, aita noiz itzuliko zain.

Ama ez da ausartzen alabari egia esatera.

Kantua ezagun egin zuten, herriz herri kantari, Ondarroako “Argoitia anaiek”, 1970 inguruan.

Beste bateko inularretan
maite ohi nun **itsasoa**
arraiz beteta azaldutzean
txalupak mugan **lepoa**
arrantzalea nuen senarra
arrantzalea **gaxoa**
itsas gaizto horrek irentsi didak
gaur diat nik **gorrotoa (bis)**.

BIZIA SORTZEN, HAZTEN, GARBITZEN

Doinuaren eta bertsoaren berri

Doinua eta bertsoa 2023ko pastoralean plazaratu zen, Sohütako herriak eginiko obra antzeztuan (Zuberoa). Pastoral Jean Louis Davant euskaltzainak idatzi zuen (1935 Ürrüstoi-Larrabile, Zuberoa) eta René Cassin politikari eta legelariaren bizialdia azaltzen du.

René Cassin (1887 Baiona, Lapurdi - 1976 Paris, Frantzia) izan zen II. Mundu Gerraren ostean Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsalaren moldatzaile nagusia. 1968an Nobel Bake saria eman zioten.

Bertso hau, pastoralean, "Emazteen gerla" atalekoa da.

Bizia sortzen, hazten, garbitzen eta berotzen **etxean**.
Iheslaria gorda sabaian, opila pausa **labe**an.
Presonerari koli bat igor, gizon-lana har **elge**an.
Zaharrak arta, haurrak eraiki, makiak haz **bordal**dean.

MANUEL NARRUK ATZO ESAN DIT

Bertsoaren jasotzailea: R.M. Azkue.

Doinuaren berri

Doinua asko erabiltzen da Gabon kanta gisa, “Gaueko izar argitsuena” bertsoaz.

Bertsoaren berri

“Manuek Narruk” bertsoak jartzeko eskatu dio bertsolari bati (ez dakigu nor den egilea), behor tratuan egin dioten azpijokoaren berri zabaltzeko. Ederki sartu diote ziria Manuel Narruri: behorak zortzi urte zituela eta ernari zegoela esan, eta benetan hamasei urte izan eta antzu egon. Begi bakarra zela, eta itsua izan.

Manuel Narruk atzo esan dit
bertso berriak **jartzeko**
behor tratua nola egin duen
bere burua **galtzeko**
Don Blas Querido enpeñatu da
neri gezur hau **sartzeko**
ganadu txur hau enkajatu dit
kotxeru bati **saltzeko**.

ABERASTARZÜN IZIGARRIA

Doinuaren eta bertsoaren berri

“Lagünak” kantuarena da doinua eta bertsoa. “Aberastarzün izigarria” da laguntasuna!

Kantua Xiberotarrak musika taldeak “Lürrama” diskoan (2019) jasoa du.

Aberastarzün izigarria lagün honen **ükeitea**
bihotz minetan, sofrimenetan, norbaiten hor **ikustea**
beharrünea agertzen bada, arrunt hedatzen **esküa**
bai eta ere plazer denean, bi kantoren **emaitea**.

DOINUTEGIA

HAMARREKO TXIKIA (hg)

BOST PUNTUKO TXIKIA (ip) ➤ ➤ ➤ ➤ ➤

DOINUAK

Hemen zizurkildar bat
Egunaren izena
Seme ezarri bainauk
Ai gure antzinakoz

HEMEN ZIZURKILDAR BAT

Doinuaren sortzailea: Xabier Lete.

Bertso honen egilea: Manuel Lujanbio "Txirrita" (1860 Ereñotzu, Gipuzkoa – 1936 Altza, Gipuzkoa).

Bertsoaren berri

Bertso hau Txirritak eskaini zion Pello Mari Otaño bertsolariari, bere heriotzean (1857 Zizurkil, Gipuzkoa – 1910 Rosario, Argentina).

Xabier Lete abeslariak "200 urtez bertsotan" CD bilduman Txirritari eskainitako antologian abestu zuen bertso hau, Letek berak sortutako doinuaz (Elkarlanean, 2001).

Hemen zizurkildar bat
genuen **gizona**
eskola haundikua
ta euskaldun **zuzena**
Ameriketara urte
askoan **izana**
Pedro Mari Otaño
zedukan **izena**
hamaika bertso polit
jarrita hil **zena**.

EGUNAREN IZENA

Doinuaren jasotzailea: J.A. Santesteban.

Bertso honen egilea: Indalezio Bizkarrondo "Bilintx" (1831-1876 Donostia, Gipuzkoa).

Bertsoaren berri

"Potajiarena" bertso sortako lehen bertsoa da. Bilintxek sortan azaltzen du, Oiartzunen (Gipuzkoan) pilota partida bat ikusi ostean, nola sartu zen ostatu batera bazkaltzera. Mahaian apaiza egokitu zen eta garbantzu (edo potaje) platerkada handiak jan zituen hark, Bilintx goseak utziz.

Egunaren izena
ez dakit nola **zan**,
baiño seiñalagarri
partidu bat **bazan**,
pelotan jokatzeko
Oiartzungo **plazan**;
nahi det nere orduko
gertaera **esan**,
hurrenguan beste bat
eskarmenta **dezan (bis)**.

SEME EZARRI BAINAUK

Doinuaren sortzailea: Pantxo Etxeberri (Lekuine, Lapurdi). Baigorriko (Behe Nafarroako) kultur aste baterako sortu zuen doinua, Xalbadorri egin zioten omenaldirako.

Bertso honen egilea: Fernando Aire "Xalbador" (1920-1976 Urepele, Behe Nafarroa).

Bertsoaren berri

"Semeari" sortako lehen bertsoa da hau. Xalbadorren semea, Mixel, Ameriketara joana zen; semeak gutuna idatzi zuen etxera, puska batean ez zela itzuliko esanaz. Xalbador aitak, penaturik, sorta honekin erantzun zion.

Kantua ezagun egin da "Aire ahizpen" ahotsean (Xalbador zenaren bilobak dira). Horra etxeko hiru belaunaldi lotzen dituen sorta: Fernando Aire "Xalbador", Mixel Aire eta "Aire ahizpak".

Seme ezarri bainauk dudazko **trantzean**,
kantatzerat noakik, pena **bihotzean**;
esperantzaz beteak ginenak **artean**,
hire azken aldiko berriak **hartzean**,
hotz ikara ilun bat sartu duk **etxean (bis)**.

AI GURE ANTZINAKO

*Doinuaren jasotzaileak: Aita Donostia, Salvatore Mitxelena, Nehor et Dufau, Antonio Zavala.
Bertso honen egilea: Juan Kruz Zapiain (1867-1934 Errenteria, Gipuzkoa).*

Doinuaren berri

Doinua bi modutan baliatu daiteke: hamarreko txiki gisa (lehen puntua errepikatuz) hala, lehen puntuari segidan puntu motza erantsiz, 6 puntuko gisa.

Doinu hau “Esne saltzailea” izenez ere ezaguna da Hegoaldean; Iparraldean ere asko erabili da, “Saratarra naizela” izeneko bertsoak kantatzeko.

Bertsoaren berri

“Ai gure antxiñeko” bertso sorta honetan, Zapiainek bizi duen garai “modernoaren” alde txarrak azaltzen ditu.

Ai gure antzinako
guraso **nobliak**
zituzten **legiak**
guk hainbat trabaju ta
fetxarik **gabiak**
adelantua dala
uste du **jendiak**
jarri dituztelako
trena ta **tranbiak**
ondoren datozenak
ez dira **hobiak (bis)**.

BOST PUNTUKO HANDIA (ip) ↗ ↗ ↗ ↗ ↗

DOINUAK

Gogoan daukat ez du aspaldi
Aita izena kanta beharrak
Bizia ez da nehoiz egoiten
Lurraren pean sar nindaiteke

GOGOAN DAUKAT EZ DU ASPALDI

Doinuaren sortzailea: Jose Luis Lekunberri.

Bertso honen egilea: Aitor Sarasua (1967 Aretxabaleta, Gipuzkoa – 2018 Itsasu, Lapurdi).

Bertsoaren berri

“Ursus Tibetanus” sortako lehen bertsoa da. Tibeteko hartza baten begiradatik idatzitako sorta da, Himalaiako mendi-gailurrak konkistatzeko gizakien jarreraz edo “himalaismoaz”.

Kantua “Fauna txiki bat bertso berritan” diskoan atera zuten Aitor eta Jon Sarasua anaiek (Elkar, 1995).

Gogoan daukat ez du aspaldi hartz bihurrian **lilura**
izerdi hotzez hurbiltzen ginen Buru ilun **lurruntsura**
hainbeste maite genuen tontor sakratuaren **itsura**
hurbil ta urrun, haizez gordea, begira beti **zerura**
gizonik inoiz iritsi ez zen toki bakarra zen **hura**.

AITA IZENA KANTA BEHARRAK

Doinuaren sortzailea eta bertso honen egilea: Xabier Amuriza (1941 Etxano, Bizkaia).

Bertsoaren berri

1980ko Txapelketa Nagusian bakarka hiru bertso kantatzeko gai hau jarri zioten Amurizari: Aita. Xabierrek aita hila zuen, bera Zamorako kartzelan zegoen bitartean; zazpi urte egin zituen preso, hiru espetxealditan, Francoren diktadura garaian (1968tik aurrera).

Amurizak irabazi zuen 1980ko Txapelketa Nagusi hura eta baita 1982koa ere.

Aita izena kanta beharrak
jarri dit bihotza **bero**
aukera eder hau izango zenik
ez nuen hemen **espero**;
preso nengoen Zamoran eta
han gelditu ia **ero**
joan nintzen ta bertan nengola
aita hil zitzaidan **gero**
nahiago nuke edozer baino
hemen bizirik **balego (bis)**.

BIZIA EZ DA NEHOIZ EGOITEN

*Doinuaren jasotzailea eta bertso honen egilea: Fernando Aire "Xalbador"
(1920 - 1976 Urepele, Behe Nafarroa).*

Bertsoaren berri

"Amentsetan" sortako lehen bertsoa da hau. Amets nahasi bat azaltzen du Xalbadorrek; bertan ikusi du bikote gazte baten amodioak zer indar duen eta, kontrastean, adinak zer ezkortasun ematen duen.

Sorta "Odolaren mintzoa" liburuan eta kasetean argitaratu zuen (1976).

Bizia ez da nehoiz egoiten bere dohainen **betean**,
aldakorra da nola eguna goizetik arrats **artean**,
bildu bezanbat galtzen baitzaio urteak **iragaitean**;
zahartzean zer pentsatzen den ta zer senditzen den **gaztean**
joan den gau batez ikusi dut nik aments nahasi **batean (bis)**.

LURRAREN PEAN SAR NINDAITEKE

Doinuaren jasotzaileak: Aita Donostia, J.D.J. Salaberry, Julien Vinson, Agosti Xaho.

Doinuaren berri

Doinu honekin osatu zuen Pablo Sorozabal konposatzaileak “Gernika” euskal hileta martxa.

Bertsoaren berri

Hauxe da “Luzaide’ko kantiak” liburuan jasotzen dena (Auspoa, 1867): Luzaiden (Nafarroa Garaian, Nafarroa Behereaz mugan) eztei sonatuak izan ziren 1824ko azaroaren 23an. “Marimaite” etxe aberatseko alaba zaharrena ezkontzen zen, Maria Josefa Ferran. Senargaia, berriz, herriko familia zaharrenetako bateko semea zen: “Garnada”ko Pedro Bartzelona. Dirua eta izen ona, uztarrarian; alabaren “dotea” (edo ezkontzean gurasoek emandako ondasuna) 350 urrezko “Luis” izan ziren.

Maria Josefa ederra zen oso eta asko zebiltzan bere atzetik; Auritzko gazte batek, kabalzain edo ganadu zaintzen aritzen zenak, ezkontzeko eskatua zion, baina Maria Josefak ezetza eman. Bertso sortak gazte haren bihotz-mina agertzen du.

Lurraren pian sar nindaiteke, maitia, zure, **ahalgez**,
bortz pentsaketa eginik nago zurekin ezkondu **beharrez**;
borta barnetik zerratu eta beti ganberan **nigarrez**,
pentsamenduan airian eta bihotzetikan **dolorez**,
ene xangrinez hilarazteko sortu zira **arabez**.

DOINUTEGIA

NEURRI BEREZIAK

DOINUAK

4

Izarren hautsa egun batean. *Hamar puntukoa. Hiru errimako bertsoa*
Horra sei bertso kale. *Bederatzi puntukoa*
Mendian gora haritza. *Sei puntukoa*
XILABAra jina nauzu. *Sei puntukoa*

IZARREN HAUTSA EGUN BATEAN

Jatorrizko bertsoetan zortzi puntukoa zen, lau errimekin.

Doinuen sortzaileak: Mikel Laboa eta Xabier Lete.

Bertso honen egilea: Xabier Lete (1944 Oiartzun – 2010 Donostia, Gipuzkoa).

Poema bakarraz, bi kantu ezagun

“Izarren hautsa” poema Xabier Letek argitaratu zuen “Bigarren poema liburua”-n, 1974an. 1975ean Mikel Laboak kantu bihurtu zuen Leteren poema, “Ikimilikiliklik” ikuskizunean jendaurreratuz (1975-1978). Ostean, Xabier Letek bere poemaz kantu berria egin zuen; “Kantatzera noazu” kasetean jaso zuen (Elkar, 1976). 1980an Mikel Laboak bere bertsoia “Lau / Bost” diskoan grabatu zuen..

Doinua bertso plazara

Bat-batean Igor Elortzak baliatu zuen lehen aldiz Mikel Laboaren doinua, 2009ko Txapelketa Nagusian (Tolosan, Gipuzkoan). Doinua eta errimen erabilera egokitu zituen Elortzak, hamar puntuko bertsoa bihurtuz, hiru errimekin. Leteren poema zortzi puntukoa da, lau errimekin.

Izarren hautsa egun batean
bilakatu zen **bizigai**,
hauts hartatikan uste gabean
noizpait ginaden gu **ernai**.
Eta horrela bizitzen gera
sortuz ta sortuz gure aukera
atsedenik hartu **gabe**:
lana eginaz goaz aurrera
kate horretan denok batera
gogorki loturik **gaude**.

HORRA SEI BERTSO KALE

Doinuaren sortzailea: J.A. Santesteban.

Bertso honen egilea: Indalezio Bizkarrondo "Bilintx" (1831 - 1876 Donostia, Gipuzkoa).

Bertsoaren berri

"Zaldi baten bizitza" sortako lehen bertsoa da hau. Bilintxek sortan azaltzen duenez, Donostiako Joxe Mari kale garbitzaileak zaldi zuri bat erabiltzen zuen gurdi garraio; Joxe Marik ez zion jateko askorik emango eta zaldia argala zegoen oso, dena hezur eta azal.

Sorta hau Xabier Leteren ahotsean egin zen ezagun, "200 urtez bertsotan" CD bildumari esker (Elkarlanean, 2001).

Horra sei bertso kale
garbitzaileari
zeina bere izenez
dan **Joxe Mari**
erreza lezazkike
hiru **Ave Mari**
indarra etortzeko
zaldi **zuriari**
animali **hori**
urriki zait **neri**
falta du **ugari**
egoteko **lori**
kartoiakin egina
dala **dirudi (bis)**.

MENDIAN GORA HARITZA

Doinuen sortzaileak: Imanol eta Mikel Urdangarin.

Bertso honen egilea: Xabier Amuriza (1941 Etxano, Bizkaia).

Bertsoaren berri

Xabier Amurizak bizitzari jarritako sorta da. Kantua, doinu malenkoniatsuan, Imanol abeslariak plazaratu zuen “Iratze okre geldiak” kasetean (IZ, 1982).

Mikel Urdangarinek doinuari esperantza eta bizipozaren indarra eman zion “Margolaria” CDan (Elkar, 2017).

Mendian gora **haritza**
auntzak haitzean **dabiltza**
itsasoaren arimak dakar
ur gainean **bitsa**.
Kantatu nahi dut **bizitza**
usteltzen ez bazait **hitza**
mundua dantzan jarriko nuke
Jainkoa **banintza (bis)**.

XILABARA JINA NAUZU

Doinuaren sortzailea: Jean Etxart.

Bertso honen egilea: Maddi Ane Txoperena (1994 Hendaia, Lapurdi).

Doinuaren berri

Etxahun Iruri bertsolariari (1908 Iruri, Zuberoa - 1979 Pau, Frantzia) eskainitako pastoralerako sortu zuen doinu hau Jean Etxartek. "Bi haur, Etxahun-en hil hobian" da kantuaren izena eta CDan ere argitaratu zen (Agorila, 2001).

Bertsoaren berri

Bertso plazara Maddi Ane Txoperenak ekarri zuen: 2021eko XILABA txapelketan, Maule-Lextarreko finalerdietan, hasierako agurrean.

XILABArA jina nauzu
saio on baten **egitera**
bertso eskolan bezala
ahal dudana **ematera**
baina boz bat entzuten dut
"pasa zaite **finalera**"
eta presioa sarritan
lehia baden **seinale da**
naizena erakusteko
balia nahi dut **aukera**
eta zuekin ez bada
ez dut egin nahi **aurrera. (bis)**

